

Lattmann Tamás

Olvadó jég, fagyossá váló viszonyok

(Viták az Északi-sarkvidék körül)

Az elmúlt években egyre többször számolt be a sajtó arról, hogy egy-fajta versenyfutás alakult ki az Északi-sark birtoklásáért. Ez a bizonyos mértékig szórakoztató, a nemzetközi jogi őszállapotokra emlékeztető, időnként komikus, zászlóletűzős területfoglalásokkal, veszekedésekkel, de ugyanakkor nagyhatalmi erőfitogtatásokkal is tarkított folyamat jól érzékelteti, hogy átfogó szabályozás látszólagos hiányában milyen problémák merülhetnek fel az érdekeiket védeni akaró államok versengésében, és milyen megoldások lehetségesek.

Az Északi-sarkvidék és jelentősége

Az Északi-sarkvidéket érintő viták szorosan összefüggnek a területet fedő víztömeggel, amit a magyar köznyelv Jeges-tenger néven ismer, ám ugyanakkor hetvennégy tengerparttal bíró állam által részes Nemzetközi Hidrográfiai Intézet (*International Hydrographic Organization*) óceánnak tekint: ez jelenik meg angol nyelvű elnevezésében (*Arctic Ocean*) is. Ebben a tanulmányban az egyszerűség kedvéért a magyar terminológiát követve a Jeges-tenger elnevezést használom, de minden ilyen esetben az északi-sarki óceán teljes vízfelületét értem rajta.

Már a terület meghatározásának mikéntje is kérdéseket vetett fel. Egyik létező nézet szerint az északi-sarki övezet határa az Északi-sarkkör, ám elfogadottabbá az a nézet vált, amely az úgynevezett júliusi 10 Celsius-fokú izoterm vonal mentén húzza meg a határt. Ez azoknak a földrajzi pontoknak az összekötése, ahol a júliusi átlag középhőmérséklet 10 °C körül mozog. Akárhogy is állapítjuk meg a terület határait, tény, hogy körülbelül 90 százalékát víz takarja, aminek nagy részét ugyanakkor

fagyott jég borítja. Emiatt adja magát az a lehetőség, hogy a nyílt tengerekre vonatkozó szabályok legyenek alkalmazandók, amikor a terület után érdeklődést tanúsító államok nézeteltérésekbe kerülnek egymással. Az államok érdeklődését pedig alapvetően két szempont táplálja, egyrészt az energiaéhség, másrészt a biztonságra való törekvés.

Az Északi-sarkvidék a felmérések szerint rendkívül gazdag ásványkincsekben, elsősorban kőolajban és földgázban, és kizárásuk lehetőségéről az azokhoz hozzáférő államok nyilván nem akarnak lemondani. A Jeges-tenger fenéktérületének körülbelül fele minősíthető kontinentális talpzatnak, azaz ily módon kezelhető lenne valamely parti állam területének meghosszabbításaként. A terület másik fele tényleges mélytengerfenék. Egyes kimutatások szerint ezen a területen a fent említett nyersanyagok formájában a világ energia-tartalékainak 25 százaléka található.

Elég egy pillantást vetni a földgolyóra az Északi-sark irányából, hogy lássuk: a sarkkör feletti terület közvetlen és rövid légi, a jég eltűnésével pedig tengeri összeköttetésre ad lehetőséget. A 20. századtól az Északi-sarknak egyre növekvő katonai je-

lentsége is lett. Az Egyesült Államok és Kanada már a harmincas évektől stratégiai jelentőségű területként tekintett az Északi-sark vidékére, s még inkább azzá vált a második világháború alatt a német és szovjet tengeralattjáró-tevékenység számára. A hidegháború időszakában pedig még tovább fokozódott a jelentősége, mivel ez az útvonal a legrövidebb a Szovjetunió és Észak-Amerika között.

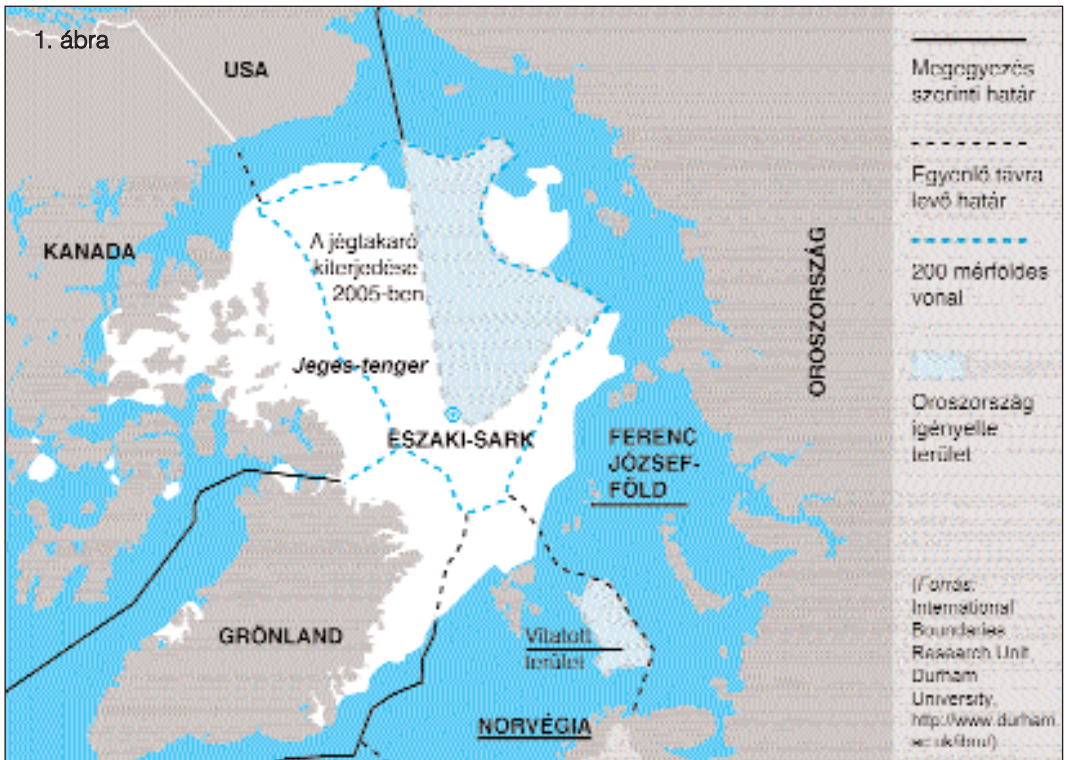
Mindezzel együtt a sarkvidékre vonatkozólag az elmúlt évtizedekben mégsem alakítottak ki valamiféle egységes nemzetközi jogi szabályozást. Még olyan mértékben sem, mint amit az Antarktisz tekintetében láthatunk, ahol szintén egymással konkuráló államok igényeit kellett kielégíteni, miközben gondoskodni kellett a minden szempontból különleges terület épségének, környezetének megőrzéséről is. Bár az Antarktiszon kialakított szabályozást modellértékűnek nem tekinteném (az egyes államok által támasztott igényeket nem döntötte el, csupán kölcsönösen befagyasztotta), valamint nyilván nem lehet analógiákban gondolkodni (az Északi-sarkvidék tengeri jellege nyilván nem teszi lehetővé ugyanazon megoldások alkalmazását, mint amik az Antarktisz esetében működőképesnek tűnnek), nyilván csak valamiféle szerződéses módszer vezethet majd eredményre.

Főbb szereplők, események

Az Északi-sarkvidék ellenőrzéséért megindult verseny szereplői azok az államok, amelyek földrajzi kapcsolódásuk, és adott esetben nagyhatalmi érdekeik okán szeretnék kiterjeszteni hatalmukat a területre és az ott fellelhető ásványkincsekre. Ezek az országok az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország, Kanada, Norvégia, és

mivel Grönland Dánia ellenőrzése alatt áll, a legkisebb skandináv állam is jelentős szereplője a vitáknak. Mivel a terület legnagyobb része tenger, és a nyílt tengeren nem lehetséges a kizárólagos területszerzés, bármiféle igények megalapozásához ezek az államok a nemzetközi jog tengeerekre vonatkozó előírásait kell, hogy alkalmazzák. Ugyanakkor a jégtakaró visszahúzódása a hirtelen előbukkanó területekkel olyan, eddig csak lappangó vitákat is felszínre hoz az érintett államok között, amelyek nem tengerjogi természetűek, hanem a nemzetközi jog más területeivel állnak összefüggésben (például határviták formájában). Az igényeket átfogóan az 1. ábra mutatja be.

A területtel kapcsolatban érdekelt államok már régóta alakították egymás között valamiféle szabályozásokat, ezek közül a legismertebb az úgynevezett „szektorelmélet” alapján nyugvó rendezés volt. Ez a Kanada kezdeményezésére a 20. század első feléből származó megoldás az Északi-sarkkört tekintette egyfajta alapvonalnak, és az e fölötti területet osztotta a sarkkör menti államok számára háromszög alakú szektorokra, melyek csúspontjai az Északi-sark pontjában találkoztak egymással. Így az Alaszka feletti terület az Egyesült Államokhoz, a Kanada feletti Kanadához, a Grönland feletti Dániához, a Spitzbergák feletti Norvégiához, a fennmaradó terület pedig az akkori Szovjetunióhoz került. Ez csupán egy elméleti koncepció volt, a nemzetközi jog világában kötelező erejűként Kanada és a Szovjetunió kivételével soha nem is fogadták el, ám a sarkvidék állandóan fagyott jellege miatt nem is kezdődtek gyakorlati jellegű viták a kérdésben. A terület feletti átrepülés jogát az államok úgy gyakorolták, mint ha a szektorelméleten alapuló szabályozás nem is létezne. Nem okozott jogi vitát

az sem, amikor 1977-ben az Arktika orosz jégtörő egészen az Északi-sarkig hajózott. A fagyott jég alatti, általában katonai jellegű tengeralattjáró-tevékenység is a nyílt tengerekre jellemző szabályok szerint zajlott. A Norvégia és az Északi-sark között körülbelül félúton elhelyezkedő Spitzbergák-szigetcsoporthelyzetét egy 1920-ban megkötött többoldalú nemzetközi szerződés rendezte, ennek alapján Norvégiához tartozik, de rajta kívül más, a szerződésben részes államok is jogot kaptak természeti kincseinek kiaknázására. Emellett még számos nemzetközi szerződést kötöttek egymással a régióban érdekelt államok, amelyekkel például határokat állapítottak meg.

Ez a rendszer – bár hosszú ideig gyakorlatban rendezni látszott a helyzetet – a Jeges-tengert fedő jégpáncél fokozatos felolvadásával egyre inkább tarthatatlanná

vált, az élesedő és egyre élesebben artikulált igények közti ellentétek feloldására egyáltalán nem volt alkalmas. Ráadásul az 1980-as évek elején az ENSZ keretében lezajlott tengerjogi szabályozás előírásai a szektorelmélet lehetővé tette elhatárolásokat nem támogatták, illetve egyes szereplők az abban foglalt szabályok alkalmazásával is megpróbálták pozíciókat szerezni a sarkvidéken.

Nagy vihart kavart, amikor 2007 augusztusában Oroszország két mini-tengeralattjáró alkalmazásával sikeres mélytengeri merülést hajtott végre az Északi-sark alatti tengerfenéken. (A művelet a fentebb említett Arktika jégtörő után az Arktika 2007 nevet viselte.) A hajók személyzete kőzet- és egyéb minták begyűjtése után egy rozsdamentes tokban elhelyezett orosz lobogót hagyott a helyszínen. Bár a lobogó „letűzése” nyilván csak

szimbolikus és politikai jelentőségű, nemzetközi jogi hatása kevésbé lehet (amit természetesen azonnal sietett leszögezni mind a kanadai, mind pedig az amerikai vezetés), a begyűjtött mintákkal Oroszország azt szándékozik bizonyítani, hogy a sarki tengerfenék a kontinentális talapzat része. (Az *Interfax* 2007. szeptemberi közleményében már azt tudatta, hogy a begyűjtött bizonyítékok igazolják az orosz igényeket).

A „versenyársak” gyorsan igyekeztek reagálni az orosz műveletre. Stephen Harper kanadai miniszterelnök sarkvidéki látogatásakor megerősített katonai jelenlétet ígért. Dánia egyhónapos expedíciót szervezett az Északi-sark vidékére, az oroszokéval azonos céllal, csak ő éppen Grönland kontinentális talapzatához tartozónak tekinti a területet, és erre keres bizonyítékot. Meg kell jegyeznünk, hogy mivel a sark alatt húzódó Lomonoszov-hátság Grönlanddal (és a kanadai szigetekkel) is kapcsolatban áll, ennek megtalálására minden esélye meg is van. Ez az esemény amúgy jó hatással volt a Hans-szigettel kapcsolatos, ekkorra éppen rendeződni látszó kanadai–dán határvitára is: a két fél együttesen tudott „szembeszállni” az oroszok által jelentett fenyegetéssel. Az Egyesült Államok két új, sarki hajózásra alkalmas jégtörő hajó rendszerbe állítását ígerte az Északi-sark kutatására.

A Lomonoszov-hátság Oroszország és Kanada északnyugati szigetei, valamint Grönland között húzódik, végig a Jeges-tenger és éppen az Északi-sark alatt. Az orosz érvelés szerint a hátság – az Északi-sarkkal együtt – az eurázsiai kontinentális talapzathoz tartozik, és így parti államként igényt tarthat a kiaknázási jogokra. Dánia ugyanakkor arra hivatkozik, hogy a hátság Grönlandhoz tartozik, s ugyanezt állíthatja Kanada is. A később

részletesebben bemutatott vonatkozó nemzetközi jogi szabályok ugyanakkor nem tartalmaznak egyértelmű előírásokat arra nézve, hogy hogyan kell az ilyen, a kontinentális talapzatra benyújtott, egymást átfedő, egymással ütköző igényeket elbírálni.

Területi vita zajlik emellett a Barents-tenger két részével kapcsolatban is Norvégia és Oroszország között. Egymást átfedő igényként 2002-ben a Kontinentális Talapzat Elhatárolásának Bizottsága (*Commission on Limits of Continental Shelf*, az ENSZ 1982-es tengerjogi egyezménye által az ilyen igényekre felállított bizottság) az Oroszország által 2001-ben benyújtott igénylésre válaszként elismerte és kijelentette, hogy ha a felek meg tudnak állapodni, azt elfogadja (a norvég fél 2006-ban nyújtotta be igényeit). A tárgyalások jelenleg is folynak, eredményességük a felek kompromisszumkészségén és -képességén múlik. Mindenesetre a helyzeten aligha javított a 2005 novemberében megesett incidens, amelynek során a norvég parti őrség orosz halászhajókat kergett egészen Murmanszk kikötőjéig, illetve tett mozgásképtelenné a sajátjuknak tekintett tengerrészen. Szerencsére az eset nem torkollott komolyabb összetűzésbe, de az orosz haditengerészet arra is felkészült, hogy ha kell, fellép az orosz halászsok védelmében.

Kanada fogalmazott meg a többiektől eltérő álláspontot az Északnyugati Átjáró tekintetében, amit belvizei részének tekint, azaz olyan területnek, ahol a tengerjogi szabályok – különösen az áthaladás tekintetében – nem alkalmazandók. Más államok viszont – az Egyesült Államokkal az élen – nemzetközi tengerszorosnak tekintik, ami azt jelenti, hogy a vonatkozó szabályok értelmében azt bármely állam használhatja áthaladás céljára.

A jég olvadásával kialakuló helyzet hozta felszínre Kanada és Dánia között a Hans-szigettel kapcsolatos határvitát is. A Grönlandot a Kanadához tartozó Ellesmere-szigettől elválasztó Kennedy-csatorna közepén található, alig két négyzetkilométeres, lényegében értéktelen szigetcsoport (amit egyébként 1871-ben egy amerikai hajós fedezett fel) tényleges jelentőségénél jóval komolyabb érdeklődést váltott ki a vitázó felekből. Egyes elemzők ennek okát abban látják, hogy az engedés a gyengeség jeleként, vagy ami még rosszabb, esetleg precedensként lenne értékelhető e kis vita esetében is. Különösen igaz ez Kanadára, amely az Északnyugati Ártárral kapcsolatos, ennél jóval komolyabb jelentőségű igényét érezné veszélyeztetve. Kanada ezért 1967 óta a Hans-szigetet saját területének tekinti, ám ez Dánia ellenállásával találkozik. A problémát az okozza, hogy a két állam között hatályban lévő, határokat megállapító szerződésből ennek a területnek a rendezése kimaradt.

A területet lényegében egyik fél sem használta soha, 1983-ban pedig megpróbálták kétoldalú szerződéssel rendezni a vele kapcsolatos környezetvédelmi és egyéb csatlakozó kérdéseket, ám ez a kísérlet akkor nem járt sikerrel. Ebben az év-tizedben zajlott az úgynevezett „palackok csatája” is, aminek a lényege az volt, hogy a dán Grönland-ügyi miniszter 1984-es helikopteres látogatása alkalmával felvonta a szigeten a dán lobogót, valamint egy üveg dán konyakot rejtett el annak lábánál. Ezután a szigeten hol a kanadai, hol a dán fél tette tiszteletét, és lobogója felhúzósa (valamint természetesen a másik fél lobogójának eltávolítása) után egy palack italt (a kanadaiak whiskeyt) hagyott a területen. Ez a fajta „lökdösődés” aztán egyre komolyabbá vált, végül a dánok már pán-

célozott jégtörő fregattokat küldtek a sziget köré járőrözni (talán ekkorra már komolyan megnőtt a szigeten hagyott konyakmennyiség értéke...), hogy elejét vegyék állami szuverenitásuk további megsértésének.

Mindeközben kellő humorérzékkel megáldott magánszemélyek – a helyzet stratégiai súlyát valószínűleg nem érzékelve – az interneten létrehozták a Hans-szigeti Felszabadítási Frontot, amely a sziget őslakóinak, azaz két fókának és egy néha odatévedő jegesmedvének a nevében hirdetett harcot a fenyegető, elnyomó kanadai és dán uralom ellen, emellett TV- és rádióműsorok is folyamatosan gúnyt űztek a vitázó felekből. Mások pedig – ugyanazt némileg túlértékelve és kevésbé fejlett humorérzék-ről tanúbizonyságot téve – kiterjedt internetes harcba is kezdtek.

A „Google-háború” néven ismertté vált eseményeknek a lényege az volt, hogy kanadai, illetve dán csoportok – saját igazukat hangoztatva – a Google internetes keresőben helyeztek el fizetett hirdetéseket. A sokadik „megszállás” és tiltakozás után 2005 augusztusára a helyzet annyira neveltségessé vált, hogy a két állam is megunt: megegyeztek, hogy rendezik a helyzetet, és kikötötték a Nemzetközi Bíróság joghatóságát arra az esetre, ha esetleg nem jutnának megállapodásra. 2007 júliusában Kanada elismerte, hogy műholdas felvételek alapján a sziget egésze biztosan nem az övék, és kompromisszumos javaslatot tett arra, hogy azt a felénél válasszák ketté.

A kontinentális talapzat és a nemzetközi jog

A kontinentális talapzatra kinyilvánított parti állami igények első megjelenítésének Truman amerikai elnök 1945-ös nyilatkozata-

tát tekintik, amelyben kijelentette, hogy az Egyesült Államok igényt tart a kontinentális talapzatán fellelhető erőforrások feletti joghatóság gyakorlására. Furcsa módon ennek a nyilatkozatnak nem is annyira más államok, hanem inkább az Egyesült Államok egyes part menti tagállamai voltak a célpontjai, mint például Kalifornia vagy Texas, amelyek ekkorra komoly bányászati képességekre tettek szert, és Washington velük szemben akarta saját maga – azaz a szövetségi kormányzat – számára biztosítani a jogokat. Ez persze belpolitikai viharokat is kavart, de végül a Legfelsőbb Bíróság több döntése után a Kongresszus 1953-ban ezt törvényben is megerősítette. A nemzetközi szintéren természetesen más államok sem akartak lemaradni az amerikai elnök mögött, és így a kontinentális talapzatra előterjeszthető parti állami igények lehetőségét nagyon gyorsan a nemzetközi szokásjog részeként ismerték el.

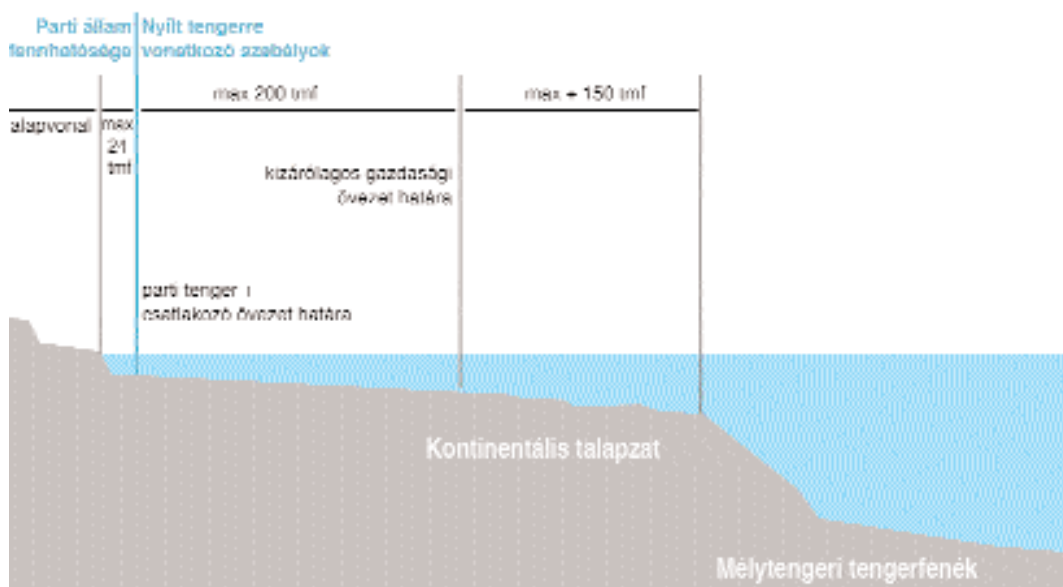
Az ENSZ keretében végrehajtott első tengerjogi kodifikáció eredményeképpen 1958-ban nemzetközi szerződés született a kontinentális talapzatról is. Ezek után a part menti államok több száz igényt jelentettek be a kontinentális talapzatra: az 1982-es szerződés előírásainak megszületésekor már ezek jelentettek tapasztalati alapot.

A jelenlegi nemzetközi jogi rendszerben az ENSZ keretében 1982-ben elfogadott és 1994-ben hatályba lépett tengerjogi egyezmény (*United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS*) a tengerjogi rendszer alapszabálya, kitér annak minden aspektusára, valamint a viták rendezésére is előír rendelkezéseket. Az egyezményt Norvégia 1996-ban, Oroszország 1997-ben, Kanada 2003-ban, Dánia pedig 2004-ben erősítette meg, amelynek így a sarkvidék kérdésében érintett öt állam közül egyedül az Egyesült Államok

nem részese. Az Egyesült Államok nevében 1994-ben Bill Clinton elnök aláírta ugyan (miután a mélytengeri bányászatra vonatkozó szabályokat jelentősen módosították), de a Szenátus a mai napig nem ratifikálta, így jelenleg nem kötelező az Egyesült Államokra. Várhatóan a következő elnöki terminus során erre sor kerül (ehhez a Szenátus kétharmadának megerősítő szavazatára van szükség, amit általában nem könnyű biztosítani, de jelenleg konszenzus mutatkozik a kérdésben). Az USA mindezzel együtt az UNCLOS legtöbb előírásának, különösen a kontinentális talapzatra vonatkozó szabályainak szokásjogi erejét soha nem vitatta. Reagan elnök 1983-ban és 1988-ban, valamint Clinton elnök 1999-ben is tett olyan tartalmú nyilatkozatokat, amelyekből ez megállapítható.

Az UNCLOS rendelkezései alapján a parti államok a tengereken legfeljebb kétszáz tengeri mérföld (kb. háromszázhetven kilométer) távolságon belül határozhatják meg az úgynevezett kizárólagos gazdasági övezet határait, amelyen belül gyakorolhatnak olyan jogosultságokat, mint például az ásványkincsek kiaknázása. A parti állam számára a nyílt tengerbe nyúló kontinentális talapzat feletti jogosultságokat biztosító terület még meghosszabbítható legfeljebb százötven tengeri mérfölddel, azaz összesen az alapvonaltól számított háromszázötven tengeri mérföld (azaz kb. hatszáznegyven kilométer) távolságig, amennyiben az szárazföldi területének „természetes meghosszabbítását” jelenti.

Ezen előírások alapján tehát legfeljebb 350 tengeri mérföld távolságig a parti állam a kontinentális talapzaton is gyakorolhatja bányászati és ehhez kapcsolódó felségjogait. A vízfelszínen ugyan a nyílt tenger szabadságai érvényesülnek, de az nem jelent

problémát az államok számára, hiszen az ásványkincsek kibányászása a tengerfenék használatával történik. Ehhez arra van szükség, hogy az állam az UNCLOS által az alapvonalától számított 200 tengeri mérföldig elismert kizárólagos gazdasági övezetét, élve a szerződés által rendelkezésre bocsátott lehetőséggel, legfeljebb 150 tengeri mérfölddel megnövelje. Erre csak a kontinentális talapzat esetében van lehetősége, tehát ha például a kizárólagos gazdasági övezet határától számított 50 tengeri mérföld távolságon belül már mélytengeri tengerfenék található, akkor a parti állam kizárólagos gazdasági övezetét legfeljebb erre a plusz 50 mérföldre terjesztheti ki.

Az e területeken kívül eső tengerfenék kiaknázását az UNCLOS az államok számára már nem teszi lehetővé: e területeket a jamaicai Kingstonban működő Nemzetközi Tengerfenék Hatóság (*International Seabed Authority*) ellenőrzése alá helyezi. Az államoktól függetlenül ez a szerv engedélyezi, ellenőrzi a nemzetközi mélytengeri tengerfenék kiaknázását.

Az UNCLOS előírásai ugyanakkor nem egyértelműek a kontinentális talapzatra vonatkozó igények meghatározását illetően. az Északi-sarkvidékkel kapcsolatban igényeket fenntartó államok pedig Norvégia kivételével mind kívül tartották magukat – nyilván nem véletlenül – az UNCLOS kötelező vitarendezési eljárási rendszerén, azaz a létező viták rendezése nem képzelhető el az ő hozzájárulásuk nélkül. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az irányadó szabályok alkalmazásával érdemben csak akkor lehetne rendezni az igényeket akár a Nemzetközi Bíróság vagy a Hamburgban működő Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék előtt, ha az érintett államok ahhoz kifejezetten hozzájárulnak.

A viták rendezésének lehetőségei

Mivel minden jel szerint az UNCLOS kötelezően előírt vitarendezési eljárásai nem lesznek alkalmasak az Északi-sark tekintetében egymással szemben támasztott igények

nyek rendezésére, az egyik fennmaradó lehetőség, hogy a nemzetközi jog „tradicionális” fórumai kapjanak szerepet. Ezek között első helyen a Hágában működő Nemzetközi Bíróság (*International Court of Justice – ICJ*), az ENSZ legfőbb bírói fóruma áll. A testület előtt már többször került sor kontinentálistalapat-elhatárolási vitára, bár a bíróságnak ezek egyikében sem az UNCLOS jelenlegi szerződési-jogi rendszerét kellett alkalmaznia (a szerződés még nem volt hatályban, a vitázó felek nem voltak részesei, illetve egy másik esetben a vitára még az UNCLOS előtti időkből került sor). Egyes elemzők ugyanakkor amellett érvelnek, hogy ilyen jellegű vita az UNCLOS alapján nem terjeszthető sem a Nemzetközi Bíróság, sem pedig más bírói fórum elé, mert annak 83. cikke az ilyenek rendezésére az érintettek megállapodását írja elő, ami bírói ítélettel nem pótolható. Az egyik korábbi, még a szokásjog alapján eldöntött ügyben (Líbia v. Málta, 1985-ben született ítélet) az ICJ maga is bizonytalannak tűnt ebben a kérdésben.

Amennyiben mégis bírói jellegű rendezésre kerülne sor akár az ICJ, akár más bírói fórum (például az UNCLOS által létrehozott hamburgi Nemzetközi Tengerjogi Törvényesék) előtt, az Északi-sarkvidékre igényt tartó államoknak igényük megtámogatásához a szokásos érvekhez kell nyúlniuk. Elsődleges és legfontosabb ezek között a geográfiai jellegű bizonyítékok eszköze, amelyek ahhoz szükségesek, hogy bizonyítani tudják az UNCLOS 76. cikke szerinti „természetes” kapcsolatot az igényelt, valamint a saját terület között. Ám amennyiben a természetes kapcsolat több igényt is alátámaszt egyszerre (mint láthattuk például a Lomonoszov-hátság esetén), akkor ott már jogi mérlegelésre van szükség.

A másik lehetőség, hogy az érintett államok végül maguk oldják meg a vitát vala-

miféle egyezség kidolgozásával. Ennek az esélye nem is olyan csekély. Ezek az államok ugyanis lényegében egyfajta kényszer-szövetségben vannak: vagy felosztják a területet egymás között valamilyen, mindannyiuk számára elfogadható megoldással, vagy számolniuk kell annak lehetőségével is, hogy a vitába esetleg beszállnak eddig még nem túl aktív szereplők is, akik ferde szemmel tekintenek az „északi-sarki” államok önös huzakodására, miközben a világ többi állama is szívesen részesülne az ottani ásványkincsekből, csak igényeiket nem tudják közvetlenül a „helyszínen” érvényesíteni. Ám azt látni kell, hogy az északi államok „kupeckedése” a terület felett egyértelműen sérti a nemzetközi közösség érdekeit is, és elképzelhető, hogy egyes államok – akár a Nemzetközi Tengerfenék Hatóságon keresztül, annak felhasználásával – egyszer csak a „nemzetközi közösség” képviseletében rúgják rá az ajtót a kocsmában konyakos és whiskeys üvegekkel verekedő dánokra és kanadaiakra... Egyáltalán nem tartom kizártnak, hogy egy ilyen szereplő néhány éven belül akár az Amerikai Egyesült Államok is lehet, amely – mint láthattuk – földrajzi szempontból nincs elég jó helyen ahhoz, hogy közvetlenül beavatkozzon a vitába, de nyilván valamilyen módon teret követel majd magának.

Mindenesetre az Északi-sarkvidék ügyében érdekelt államok magas szintű egyeztetések céljából már 1991-ben megkezdték egyfajta együttműködés kialakítását az Északi-sarki Környezetvédelmi Stratégia (*Arctic Environmental Protection Strategy – AEPS*) elfogadásával (ami akkor a hidegháború utáni időszak egyik legjelentősebb eredményének számított), amelynek célja a régió környezetvédelmi jellegű kérdéseiben való együttműködés kialakítása volt. Ezt követve, 1996-ban az ottawai nyilatko-

zat állította fel az Északi-sarki Tanács nevű szervezetet, amely az államokon kívül már az őslakosság számára is megjelenési lehetőséget biztosított. A szervezet tagjai az Amerikai Egyesült Államok, Dánia, Finnország, Izland, Kanada, Norvégia, Oroszország és Svédország.

2008 májusában Dánia meghívására öt, a vitákban érintett állam (a meghívó mellett az Egyesült Államok, Kanada, Norvégia és Oroszország) egy igen magas szintű konferenciára gyűlt össze a Grönland nyugati partján található, alig ötezer lakosú Ilulissat városkájában. Céljuk az volt, hogy megtárgyalják a változó klimatikus körülmények miatt felmerülő kérdéseket, mint például a megnyíló új hajózási útvonalakkal kapcsolatos problémákat. A május 28-án kiadott nyilatkozatukban a részt vevő államok egyetértésüket fejezték ki, hogy a már létező nemzetközi keretrendszer alkalmazását tartják kívánatosnak a fennálló igények rendezésére, és nem támogatják új nemzetközi jogi szabályok kialakítását. Ezen a konferencián ugyanakkor nem vett részt az Északi-sarki Tanács több fontos tagja, így Finnország, Izland, illetve Svédország, azaz a nyilatkozatot nem tekinthetjük teljes körűnek. Igaz ezek az államok a folyamatban lévő

vitákban nem is vesznek részt, nincsenek komoly igényeik.

A nyilatkozatból egyértelműnek tűnik, hogy az egymással ütköző igényeket előterjesztő államok „zárták soraikat”. A világ többi része számára az üzenet egyértelmű: majd mi megoldjuk a vitáinkat, azt is tudjuk, hogy milyen előírások mentén, azaz nem kellene új szabályok, nem kellene új szereplők.

Lehetséges megoldásként csak egy átfogó, nemzetközi szerződésen alapuló rendszert tartok elképzelhetőnek, amit hosszú közvetlen tárgyalások eredményeképpen minden érintett elfogadna, majd utána megfelelően végrehajtana. Vajon lehetséges-e ez? A nemzetközi jog elmúlt néhány éve nem sok optimizmusra ad okot. Úgy tűnhet, hogy a közvetlen erőpolitika hangsúlyosabbá válása nem feltétlenül teremt alkalmas környezetet ilyen energiaigényes, politikai szempontból gyakran drágának tűnő kompromisszumok kimunkálására. Ugyanakkor az államok is tisztában vannak azzal, hogy a vita megnyugtató rendezése csak kompromisszumok árán lehetséges, feltéve persze, hogy szándékuk a sarkvidék kincseinek kiaknázása, nem pedig az azokért való folyamatos harc, akár fegyverekkel is. ■